

Posudek na diplomovou práci:

Bořivoj Marek

Překlad a výklad páté knihy (1.-15. kap.) Orosiových Historiarum adversus paganos libri VII
Diplomová práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2011, 169 stran+ příloha
XXII stran.

Cíl diplomové práce je formulován v jejím názvu. Jde o překlad prvních světových dějin z křesťanského hlediska, díla, které dosud nebylo do češtiny přeloženo. Diplomand si zvolil pátou knihu hned z několika důvodů, o nichž se zmiňuje v úvodu (*Úvod* s. 7-9). Jedním z nich je důležitost „prologu“ 5. knihy pro celkovou koncepci Orosiových dějin, především pokud se týká jeho hodnocení římské expanze a římských válek, a to v rámci Orosiovy apologie dějinné doby křesťanské a Orosiovy současnosti.

Stručně a poučeně se Bořivoj Marek zmiňuje o životě a osobnosti Paula Orosia (*Život a osobnost Paula Orosia*; kap. 2., s. -10-16) a vybírá si kriticky mezi názory dosavadních badatelů realističtější verze. Právem spolu s dalšími odmítá spekulace Arnaud-Lindetové o Orosiově původu z britských ostrovů a také Rohrbacherův názor, že důvodem Orosiova prvního příchodu do Afriky by měly být teologické spory. Prokazuje tak vhodnou míru potřebné kritičnosti a dovede také zdůraznit okolnosti, které jindy nevystupují tak do popředí, jako je úvaha o Orosiově rodinném zázemí (str. 13). Nápaditá je diplomandova úvaha, že Orosius mohl mluvit o svém útěku před barbary tak neurčitě proto, aby neoslabil jednu ze svých tezí, totiž tu, podle níž je křesťanský svět bezpečný a barbari nepředstavují v podstatě hrozbu (str. 14).

V třetí kapitole *Textově kritické poznámky k překládané části páté knihy* (s. 17-22) již diplomand přímo přistupuje k textu 5. knihy a zabývá se otázkou konstituování textu na jednom z jejích míst (V 5,1) a rozhoduje se mezi verzí *sic Romanis*, kterou má ve své edici Orosiových dějin z let 1990-1991 M.-P. Arnaud-Lindetová (Collection Budé, Paris) a *scio Romani*, kterážto verze je v předchozí kritické edici K. Zangemeistera z roku 1882. Důvody, jež diplomand snesl pro odmítnutí verze prezentované Arnaud-Lindetovou opírající se o dva rukopisy, jež za jistých okolností preferuje, připadají zcela přesvědčivé. Arnaud-Lindetové unikla ta okolnost, kterou diplomand patřičně vyzvedl, že verzi *sic Romanis* nebo *scio Romani* je třeba brát v širším kontextu, který jednoznačně jako jednolitý celek, emočně velmi vypjatý, mluví ve prospěch rukopisně také doloženého čtení *scio, Romani*. V této kapitole diplomand také stručně a vhodně podává názory badatelů na to, kdy Orosius své dějiny psal a dokončil.

Poté již následuje *Překlad 1.-15. kapitoly páté knihy Orosiových dějin* (kap. 4., s. 25-42). Takto vymezený úsek páté knihy dostatečně reprezentuje Orosiovy postupy (úvod v obecné rovině, líčení historických událostí, autorovy úvahy a hodnocení). Diplomandův překlad lze při srovnání s originálním dílem charakterizovat jako velmi adekvátní. Důležité je, že zachoval celkový tón daného úseku, který je na antické ose vysoký, střední a nízký styl, u historického díla, byť křesťanského autora, v poloze směrem k vysokému. Orosiovo úsilí o uplatnění rétorických prostředků je viditelné, má podpořit průraznost jeho názorů i sílu jeho hodnocení a je zcela ve službách apologie a přesvědčování o správnosti vlastního pojetí i ve službách vyvracení názorů odpůrců. Diplomand se při překladu snaží zdařile napodobit Orosiovu ohnivou horlivost i útočné rozhorlení, a to jak ve stavbě vět a souvětí, tak volbou výrazů, a někdy hrou dvojic (str. 35 svorné – svárné; nebo nevole – zvuče).

V následující 5. kapitole s názvem *Kompozice páté knihy a její začlenění do HP* (s. 43-53) vidí diplomand správně ve shodě s orosiovským badáním jako její cíl dokazovat, že od nástupu křesťanství, a tudíž i v jeho době, jsou poměry ve světě daleko lepší než předtím. V této kapitole diplomand náležitě opřen o literaturu zabývá tím, že nachází důležitý motiv

páté knihy, jímž je odhalení, že římské války v době předkřesťanské představují – viděny nikoliv jen z úzkého římského hlediska, nýbrž celosvětového – neštěstí. Dále se zde pokouší v podkapitole 5.4 nazvané *Variace diskurzu a „typy událostí“* v páté knize rozlišit, jak píše, události (C,D,E,F) a s nimi související úvahy a zamyšlení či hodnotící poznámky (A,B). Ukazuje se však, že v podstatě jde o Orosiovo vyprávění o historických událostech a Orosiovo hodnocení historických událostí, o Orosiovu postoj k těmto událostem, tedy, že Orosius vystupuje jednak jako autor referující a jednak hodnotící. Hodnotící Orosius vystupuje pak ve dvou podobách, z nichž jedna je přímá, jeho osobní vstupy /ať už *ego* nebo jeho pády nebo 1. osoba sg./ a druhá nepřímá. Osobních vstupů sice není mnoho, ale jsou spojeny (pomineme-li autorovy vstupy, týkající se *dispositio*) právě s kardinálními tématy.

V páté kapitole se Bořivoj Marek zabývá i názory badatelů na počet knih Orosiových dějin (s. 44); domnívám se, že u křesťana té doby lze vyloučit jako krajně nepravděpodobnou jinou než primárně křesťanskou symboliku.

Nejrozsáhlejší je 6. kapitola *Rozbor kompozičních celků z hlediska výstavby textu, jazyka a reálií* (s. 54-159) obsahující rozsáhlý komentář, který se člení na část týkající se výstavby textu, dále na část týkající relevantních poznámek k lexiku a syntaxi i stylu Orosiova díla, souhrnně nazvanou Jazykový komentář a část věnovanou věcnému výkladu. Tento rozbor měl dvojí cíl – jednak vytvoření výsledného komentáře, který má napomáhat čtenáři páté knihy k jejímu lepšímu pochopení, jednak je to nutný předpoklad dobrého překladu. Velmi zdařilé jsou části věnované výstavbě textu, velmi dobře je zpracována část lexikální, syntaktická i stylistická. Zde je třeba jednoznačně vyzvednout mnohá zjištění založená na rešerších v databázích v *TLL* a kritické využití Svennungových poznatků, k nimž má diplomand nezřídka své připomínky a jeho návrhy lze jednoznačně přijmout (jen výběr: s. 58, 65-66, 71, 90). Za velmi zdařilý pokládám výklad úseku 23) V 7, s. 111-116, kde diplomand dobře rozlišil dvě narativní větve a jejich vzájemné propojení i po stránce výstavby menšího úseku textu.

Značnou péči věnoval diplomand také věcnému výkladu, který je velmi podrobný. U vědomí toho, jak tato část nabývá na rozsahu, se nabízela úvaha o možnosti jej určitým způsobem zhustit, nebo i vypustit to, co není přímo nutné k pochopení daného místa, a místy volit i věcnější styl. Celkově však lze říci, že komentář je vyčerpávající a obsahuje velmi zajímavé postřehy.

Některé z nich jsou připomenuty v předposlední části diplomové práce, v kapitole 7. *Shrnutí poznatků komentáře*. V tomto shrnutí však diplomand postupoval tak, že nedal vhodně vyniknout těm výsledkům, k nimž se dopracoval zcela samostatně a které tak poněkud zanikly ve skupině zjištění známějších a povšechných. Diplomand píše o Orosiově klíčovém tématu páté knihy – o *tempora nostra* a o římských dobovačných válkách (s. 162), ale na závěr neshrnuje, která klíčová slova jsou s nimi spojena. Ve shrnutí se dočteme o Orosiově patriotismu, což je skutečnost známá, ale sem (anebo do jinak pojatého závěru by patřila i diplomandova poznámka o Numantii, která ležela *in capite Gallaeciae* (ze s. 115). Je sice pravda, a to musíme mít na paměti, že je *ultima Celtiberorum*, což její etnické přiřazení ke Gallaecii vylučuje (nejde o etnikum *Gallaeci*), ale přece jen leží *in capite Gallaeciae*. Bohužel jinde Orosius tohoto určení ve své geografii nepoužívá (jediný výskyt zjištělý pouze na první pokus v *BTL* je *Plin. ep. 10,77*). V této věci je třeba ještě konzultovat autority citované v poznámkách A. T. Fears a dílko Y. Janvier, *La géographie d'Orose*, Paris 1982.

Témata, která diplomand ve svém shrnutí na str. 162 nn. uvádí, jsou v páté knize Orosiových dějin zastoupena, ale za úvahu stálo jejich řazení podle jejich hierarchie, dále stálo za to ukázat (buď zde nebo v závěru) na jejich závislost a propojenost.

Orosius oplývá emocemi, které se projevují v jeho lexiku a v expresivním stylistickém zpracování a které se přenášejí i na emoce čtenáře, potažmo diplomanda, jak je patrné z velmi barevného dovětku 8, který práci uzavírá.

Závěr:

Diplomová práce splnila zadaný úkol – diplomand přeložil daný úsek velmi spolehlivě, plně respektoval zvláštnosti Orosiova stylu, zvláště dovedně zejména tam, kde určil funkci textotvorných partikulí, vyhnul se automatickému vyhledávání jejich českých ekvivalentů v lexiku a volil v češtině také ekvivalenty na úrovni textu. Uznání zasluhuje diplomandovo vytýčení klíčových slov důležitých pro Orosiovu koncepci dějin a pro jeho hodnocení historických událostí zachycených v páté knize a jejich velmi výstižné převádění do češtiny na místech, která byla pro Orosia důležitá z hlediska jeho koncepce. Důkladný a spolehlivý je jeho i jeho komentář, zejména pak lexikální a syntaktický i stylistický, který převyšuje některé dosavadní výsledky na několika místech. Důkladný je i komentář historických událostí, i když ten mohl být místy stručnější: mohlo být omezeno zejména citování některých autorů in extenso, s nímž se diplomand někdy těžce loučil. Diplomand také věnoval pozornost konstituování textu, a to na důležitém místě, a vrátil se ke čtení dřívějšího editora Zangemeistera; přitom vycházel nejen z rukopisné tradice, ale všiml si celkového jednotného charakteru pasáže, v níž převažuje apel a osobní autorův postoj, zatímco na poslední editorku textu Arnau-Lindet více působila hodnota rukopisu/sů, jimž dávala přednost. V závěrečném shrnutí by však vůbec mohla, ba měla být výrazněji zastoupena diplomandova vlastní zjištění a také provedena hierarchizace témat a zdůrazněno jejich propojení. Diplomand pracoval odpovědně a v míře možností diplomové práce s cizojazyčnou literaturou (francouzskou, italskou, anglickou, německou, dílem i španělskou). Práce je korigována, na s. 28 vypadlo něco v překladu V 2,8 a kus Metellova jména v V 3,2; na s. 32 v V 5,12 nemá Orosius patrně z dobrých důvodů latinských ekvivalent českého slova „nepřítel“; na s. 125 *Obsistente Nasica* patří až do oddílu 25; za určitou zkratkovitou formulaci pokládám na s. 162 poznámku k V 23,16 v souvislosti se Sertoriem – zde zůstala nevyužita i dobrá komentující poznámka Arnau Lindetové ad locum.

Celkové výsledky jsou velmi pozitivní a plně mne opravňují doporučit práci jako dobrý podklad k obhajobě.

V Praze 31. srpna 2011

Prof. dr. Bohumila Mouchová